

2. Як змінився український інтернет та диджитал-маркетинг у 2023 році. URL: <https://speka.media/yak-zminivsyia-ukrayinskii-internet-ta-digital-marketing-u-2023-roci-doslidzennya-newage-v5n8xv> (дата звернення 23.10.2023 р.)

3. Як змінився ринок онлайн-торгівлі в Україні у воєнний рік. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/consmarket/yak-zminivsyia-rinok-e-commerce-v-ukrajini-v-2022-roci-naupopulyarnishiy-tovar-rozmir-serednogo-cheka-50300404.html#:~:text=До%20кінця%202022%20року%20кількість,платформою%20OLX%20та%20компанією%20CBR> (дата звернення 23.10.2023 р.)

4. Дія. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Дія_\(сервіс\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Дія_(сервіс)) (дата звернення 29.10.2023 р.)

5. Організація надання банківських послуг через Internet. URL: https://pidru4niki.com/14350722/informatika/organizatsiya_nadannya_bankivskih_poslug_cherez_internet (дата звернення 29.10.2023 р.)

6. Пікус Р. Розвиток фінансових послуг з інтернет-страхування. Стр. 100. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/40888/2/MNPK_2023_Pikus_R-Development_of_financial_services_99-101.pdf (дата звернення 29.10.2023 р.)

7. Полтавець Л. Л. Статистичний аналіз розповсюдження Інтернету в Україні. Науковий вісник національної академії статистики, обліку та аудиту, 2018, № 3. С. 11. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d7387cd3-cf6c-4800-b700-113efad5c6ec/content> (дата звернення 29.10.2023 р.)

РИНОК ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ТА БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

*Момот Т. В., д-р екон. наук, проф., Магденко А. Ю., бакалавр,
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова*

Війна та нестабільність на сході України стали серйозним викликом для ринку інвестицій та підприємницької діяльності в країні. Це призвело до значного зменшення прямих іноземних інвестицій в Україну, оскільки інвестори стурбовані ризиками та нестабільністю, що супроводжується воєнним станом. Війна вносить внутрішні ризики для бізнесу, включаючи можливість обстрілів, проблеми з постачанням та загрози безпеки для персоналу. Це змушує бізнес переглядати бізнес-стратегію щодо розвитку власних підприємств та розглядати альтернативні локації для зменшення ризиків та забезпечення стабільності.

Важливість залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України в умовах війни є надзвичайно важливою. Це зумовлено тим, що такий вид інвестицій дозволяє реалізовувати великі та стратегічно важливі проекти для забезпечення обороноздатності країни під час воєнного стану та подальшого швидкого відновлення в мирний час, сприяє розвитку інфраструктури, а також сприяє створенню робочих місць та підвищенню рівня зайнятості. Залучення прямих іноземних інвестицій також вносить суттєвий внесок у розвиток країни через передачу нових технологій та практик корпоративного управління. Це сприяє підвищенню ефективності виробництва та конкурентоспроможності, розвитку інноваційного середовища та підвищенню якості продукції.

У воєнний період залучення прямих іноземних інвестицій стає особливо важливим, оскільки це може допомогти відновленню та розвитку економіки, зменшенню негативних наслідків війни та підтримці стійкості національного господарства.

Складна реальність, з якою стикаються інвестори та підприємці в Україні в умовах війни, обумовлює необхідність розвитку стратегій та підходів для подолання цих викликів та забезпечення стабільності та розвитку бізнесу в умовах непередбачуваного середовища.

Метою дослідження ринку інвестицій та бізнесу в Україні в умовах війни є отримання глибокого розуміння впливу воєнного стану на ринок інвестицій та підприємницьку діяльність в Україні. Для досягнення цієї мети визначено наступні завдання: оцінка впливу війни на рівень іноземних інвестицій в Україні; аналіз ризиків та можливостей, які виникають для бізнесу в умовах воєнного стану.

За оцінками МВФ, тривалість та інтенсивність війни в Україні становлять значний ризик для економічних перспектив держави.

Навіть в умовах воєнного стану, Україна залишається привабливим ринком для іноземних інвесторів. За повідомленням Міністерства економіки протягом місяця, станом на початок жовтня, на платформу Advantage Ukraine, яку 6 вересня на відкритті Нью-Йоркської біржі презентував Президент України Володимир Зеленський, надійшло понад 250 заявок щодо майбутніх інвестицій у країну. В грудні кількість пропозицій подвоїлася.

Відомості щодо прямих іноземних інвестицій в Україну за принципом спрямованості, тобто, по грошовим потокам в період з 2020 по 2023 роки (2023 - за 2 квартали) подано у табл. 1:

Таблиця 1 – Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну з 2020 по 2023 рр. (млн дол. США)

	ПІІ в Україну	ПІІ з України	Сальдо	
2020	-868	82	-950	-118,2%
2021	6687	-198	+6885	+824,7%
2022	1152	529	+623	-91%
2023	2468	19	+2449	+293,1%

Джерело: Мінфін України, <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2023/>

У 2023 році спостерігається певне відновлення прямих іноземних інвестицій в Україну у порівнянні з 2022 роком, після спаду, спричиненого вторгненням РФ. Відновлення ПІІ в 2023 році може свідчити як про покращення інвестиційного клімату в країні, так і повернення виведеного українського капіталу (через операції *round tripping* – прямі іноземні інвестиції, в яких кінцевим контролюючим інвестором є резидент). Сальдо залишається додатним протягом всього періоду, що може свідчити про те, що в Україну вкладають більше капіталу, ніж вивозять.

До негативних факторів, що впливають на інвестиційний клімат в Україні, доцільно віднести:

– повномасштабну військову агресію РФ проти України (загрози безпеці для бізнесу та інвесторів, нестабільність у регіоні, що може призвести до збитків та втрат);

– наслідки енергетерору (порушення нормальної експлуатації енергетичної інфраструктури, збільшення ризику перебоїв у постачанні електроенергії для підприємств);

– корупцію (порушення бізнес-етики та законодавства, непередбачувані витрати для компаній через хабарництво та непрозорі умови).

Виклики правоохоронної та судової систем, висока бюрократизація дозвільних процесів, системна корупція та традиційна закритість окремих галузей для іноземного інвестування існували і раніше. Після 24 лютого додалися військові ризики та пов'язані з ними ризики знищення або захоплення активів, зруйнована інфраструктура, логістичні труднощі, форс-мажорні обставини платежів, неможливість залучення іноземних позик та страхування.

Попри повномасштабне вторгнення та терористичні атаки Україна продовжує залучати інвестиції від компаній з усього світу. Це й близькі країни-партнери, як то Німеччина чи Туреччина, так і більш віддалені: США та Ізраїль. Суми їх інвестицій також різні: від десятків тисяч до сотень мільйонів доларів. Дуже важливо, що більшість компаній-інвесторів мали досвід роботи в Україні до війни та інвестують у розвиток або розширення вже запущеного виробництва.

Щодо діяльності підприємств під час війни, то індекс активності бізнесу UBI (Ukrainian Business Index показує активність бізнесу, його спроможність нарощувати товарообіг, створювати робочі місця. Якщо показник нижче 50, це свідчить про негативні очікування бізнесу від подальшого розвитку подій) на початку 2023 року становить 34.03 (зі 100 можливих). Індекс зріс порівняно з лютим 2023 року (30.76) і локальним максимумом вересня 2022 року (33,9). Це зростання індексу свідчить радше про втому бізнесу від невизначеності та бажання інтенсифікуватися, ніж про покращення економічної ситуації: кількість замовлень від клієнтів лишається незмінною, але зростають обсяги випуску продукції та складські запаси.

За підсумками опитування перешкодами для відновлення бізнесу в умовах повномасштабної війни є:

- відсутність достатньої кількості платоспроможних клієнтів - 49,7%;
- не прогнозованість розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку - 46,1%;
- непередбачувані дії держави, що можуть погіршити стан бізнесу - 34,0%;
- відсутність достатнього капіталу - 32,4%;
- перешкоди з боку регуляторних та/або фіскальних органів - 26,1%;
- високі податки і збори - 23,2%;
- недоступність кредитних коштів, зокрема програми 5-7-9 тощо - 23,0%.

Найбільшою загрозою для відновлення бізнесу в Україні є нестача фінансових ресурсів у країні, а саме - неплатоспроможність клієнтів, недоступність кредитних коштів і власного капіталу бізнесу тощо.

Проте, попри повномасштабну війну, бізнес зберіг позитивні оцінки перспектив свого розвитку. За даними опитування НБУ керівників компаній у III кварталі 2023 року збільшується відсоток підприємств, що залучають іноземні інвестиції, і надалі очікують збільшення їх обсягів у наступні 12 місяців баланс відповідей – 7.1% (у II кварталі – 15.3%). Найвищі очікування мають підприємства енерго- та водопостачання, транспорту та зв'язку, а також будівництва (баланси відповідей 62.5%, 25.0% і 25.0% відповідно). Частка респондентів, які в наступні 12 місяців планують залучати іноземні інвестиції, дещо зросла і становить 24.2% порівняно з 23.1% у попередньому опитуванні.

Таким чином, у 2023 році спостерігається відновлення прямих іноземних інвестицій в Україну порівняно з 2022 роком. Сприятливе сальдо та бажання інвесторів повертатися свідчать про збережену привабливість країни. Негативні чинники, такі як військова агресія, енерготерор, та корупція, створюють виклики для бізнесу, але попри це, Україна залучає інвестиції від компаній з усього світу. Індекс активності бізнесу показує зростання, але відновлення ускладнюється фінансовими труднощами та економічною невизначеністю. Україна залишається привабливою для іноземних інвесторів, демонструючи стійкість та потенціал.

Список використаних джерел:

1. Investments in the economy of Ukraine during the war. URL: <https://gmk.center/en/posts/how-global-industrial-giants-develop-production-in-ukraine-during-the-war/>
2. Інвестування в Україну під час війни. URL: <https://trans.info/ua/investuvannya-v-ukrayinu-pid-chas-viyny-327240>
3. Міністерство фінансів України. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>
4. Economics Observatory. URL: <https://www.economicsobservatory.com/rebuilding-ukraine-how-will-policy-makers-shape-the-country-after-the-war>
5. Офіційний сайт Retail Association of Ukraine. URL: <https://rau.ua/>
6. Дослідження стану та потреб бізнесу за рік повномасштабної війни. Дія. URL: <https://business.dii.gov.ua/cases/iniciativi/doslidzenna-stanu-ta-potreb-biznesu-za-rik-povnomasstabnoi-vijni>
7. Ділові очікування підприємств України: Опитування НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/biznes-zberig-pozitivni-otsinki-perspektiv-svogo-ekonomichnogo-rozvitku--rezultati-opituvannya-kerivnikiv-kompaniy-u-iii-kvartali-2023-roku>

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Момот Т. В., д-р екон. наук, професор, Петренко К. О., бакалавр, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

Військова агресія РФ проти України стала причиною найбільшої економічної кризи в історії незалежної України. Повномасштабна війна з 24